

“ΑΜΛΕΤ”

ΝΟΗΜΑ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ - ΕΚΤΕΛΕΣΗ

ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΤΟΥ Κ. ΠΕΛΟΥ ΚΑΤΣΕΛΗ

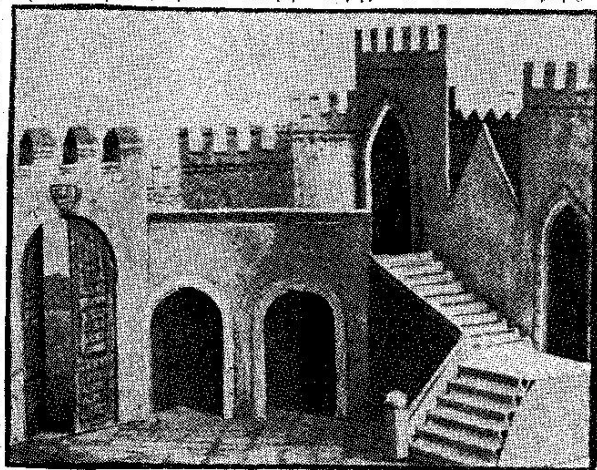
Β'.
 “Όλο το πρόβλημα για να συλλάβουμε το πνεύμα της τραγωδίας, βρίσκεται στην ψυχολογική παρακολούθηση και κατοχύρωση του χαρακτήρα του “Αμλετ μέσα σ’ όλη την κλιμάκω των πολύτροπων αντιφάσεων και αντιθέσεων του. Και το πρόβλημα αυτό συγκεντρώνεται στον καθορισμό της οργανικής, άρχικης, βαθύτερης αιτίας που αναγκάζει τον ήρωά μας να μην εκτελέσει αμέσως και ν’ αναβάλλει την ιερώτερη πράξη της ζωής του, σκοτώνοντας τον δολοφόνο του πατέρα του.

“Αν ο “Αμλετ, μετά την αποκάλυψη του φαντάσματος έφτασε αμέσως, σκίφοντας με την αγανάκτηση που δοκίμασε, στην εκτέλεση της εντολής που πήρε από τον πατέρα του και σκότωσε τον Κλαυδίο, τότε στη στιγμή αυτή το άλλο δράμα θα τελείωνε και θα τελείωνε στην πρώτη του πράξη. Το γεγονός αυτό μς αποκάλυπτει τον πυρήνα της σύλληψης του έργου από τον ποιητή. Την προγκότιητα του χαρακτήρα του την είδε στην αναβλητικότητα του. Στην αδυναμία του ν’ εκτελέσει την πράξη που του ανέστησε. Και για να είναι άκαταμύχνητη και ανεφύρωτη η τραγική αντίθεση, έπρεπε και η πράξη να έχει βορύτητα και περιεχόμενο και ο ήρωας να είναι μια τέλεια μορφή, προικισμένη μ’ όλες τις δυνάμεις που χρειάζονται. “Εάν είτε η πράξη δεν ήταν σεβαστή και βαρειά, είτε ο ήρωας ήταν αδύναμος και ανίκανος από το φυσικό του να εκτελέσει την πράξη αυτή, τότε ο καθένας αντιλαμβάνεται πώς δεν μπορούσε να υπάρξει τραγική σύγκρουση. “Εάν συνβανει ένα τέτοιο, θα είχαμε ένα αξιολύπητο άνθρωπο και μια βδανωση πράξη, χωρίς καμιά καθολικότητα και χωρίς πραγματικό περιεχόμενο. “Ετσι ο Σαίξπηρ για να μην χαρείσει καμιά αμφιβολία στην αξία και στην Ιερότητα της πράξης, φροντίζει να μς την παρουσιάσει απ’ άρχης καθαγιασμένη. Είνα μια πράξη απόλυτα δικαιωμένη. “Ενα χρέος Ιερό για τον “Αμλετ και μια εντολή που του δίνεται, όχι μόνον από την πιο λαμπρή μορφή της ζωής του, από τον κέντρον του θεσμοκρατού του, από τον πατέρα του, αλλά ακόμη μια εντολή που δίνεται μέσα από τ’ άγκοτα της ζωής. Σε να έρχεται και που αποκάλυπτεται μπροστά του ή βία ή μορφή της Δικαιοσύνης του Κόσμου και τον καλεί σε μια πράξη «κάθαρσης». Κι’ έτσι την αντιλαμβάνεται ο “Αμλετ. Στα πρώτα λόγια του φαντάσματος που τον καλούν να εκδικηθεί το φρικτό κι’ άδυσσο φόνο του πατέρα του, εκείνος απαντά:

«Πές μου εϋτός και με φτερά γοργά σαν τη φαντασία ή σαν τους άρωτικούς πόθους πετάω για να πάρω την εκδίκησή μου».

Στο τέλος, όταν του αποκάλυψε το δολοφόνο, και τον απογοητεύα λέγοντάς του: «Εάν δεν είσαι άστοργος να την τό υποφέρεις! Να μην αφήσεις στην όλη πορφύρα της Δανίας να κοιτάει η άσπλγεια και η αμοιβία» και καταλήγει με τον μοιραίο εκείνον χαρετισμό, που γίνυκε τό σπλάσμα όλης της ζωής του “Αμλετ: «Υγίανει, υγίανει! Να μη

μαρτύριο της ζωής του. Μάταια άνοητά αυτοδικαιολογίες της άναφλής. Τη βαθύτερη αίτια ούτε κι’ ο ίδιος δεν την ξέρει. Το μόνο που κατέχει, είναι ότι δεν του έρχεται να εκτελέσει την πράξη αυτή, όσο κι’ αν τη θεωρεί υποχρέωσή του και πράξη δικαιοσύνης. Τα έξωτερικά περιστατικά έρχονται άδικαια να του κεντρίσουν την απογοητωμένη του διάθεση. “Ενας θεατρίνος — που σπαράζει δολιχρός στην υπόκριση και μόνον του φανταστικού πόνου της “Εκδής — κι’ ένα νέο και πρωεφρό

ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ: «ΑΜΛΕΤ», πράξη Α', εικόνα 2η.

μέ λημονήσεις», εκείνος να πώς δοκίμζεται :

«Νά μη σέ λημονήσω; Ναι, κομμένη μου ήσκιε, ένωση ή μήμηρ τούτων στην ολιβαρομένη τούτην σφάρα έχει άκίμα! Νά μη σέ λημονήσω; Ναι, από της μήμηρ τών πινακα θα σήσω καθ’ ένθύμημά μου άνοσίο, κούρ, κάθε μνητό παρμένο από βιβλία, κι’ όσα σχήματα και τόπος των περιπεμένων μου καιρών έχ’ ή νεότης άπτιχοφάει εκεί καθώς τά αίσθησή και μόν’ ή προσταγή σου μέσα εις τό βιβλίο του έγκεφάλου μου θα ζει καιρών άπ’ ό τι πρόστυχο είναι. Τό άρκίζομαι».

“Η επιταγή αυτή του φαντάσματος είναι για τον “Αμλετ όλο το χρέος της ζωής του. “Ο Κανόνας του. Κι’ έτσι το νιώθει σ’ όλη τη μαρτυρική πορεία του. Σε κάθε του πράξη ύψώνεται τό χρέος αυτό και τον καλεί να τό υπηρετήσει. Κι’ όμως τό άμοιρο προγκηπόπουλο όλο και άναβάλλει. “Η άναβολή αυτή είναι τό

βασιλόπουλο — ο Φορτιμπράς, που ξεκινά σε έκστρατεία για να κατακτήσει ένα κομμάτι γής, που δεν άζει παραπάνω από πέντε φλουριά, άδιανοητών άν θα θυσιάσει ό τι φθορικό κι’ ό τι θνητό κι’ άν έχει, φτάνει να Ικονοποιήσει τον πόθο της φιλοδοξίας του — όλα αυτά τα ύψώνονται σαν ζώντανά παραδείγματα που τον μαστιγώνουν βαθύτατα. Στις στιγμές αυτές γίνυεται προμερής επιτιμητής του έαυτού του κι’ όλες τις βρωσιές και τις κατηγορίες τις σαρρεύει πάνω του :

“Επώς όλα όσα βλέπω φωνάζουν έναντίον μου και μέσα μου έξέπτουν την χαλαρή εκδίκηση. “Ο άνθρωπος τί είναι άν άλλο κέρδος στη ζωή κι’ άλλον σκοπό δεν έχει παρά τό πώς να τρέφεται και να κοιμάται; — “Ητήνος! Τίποτε άλλο!» —

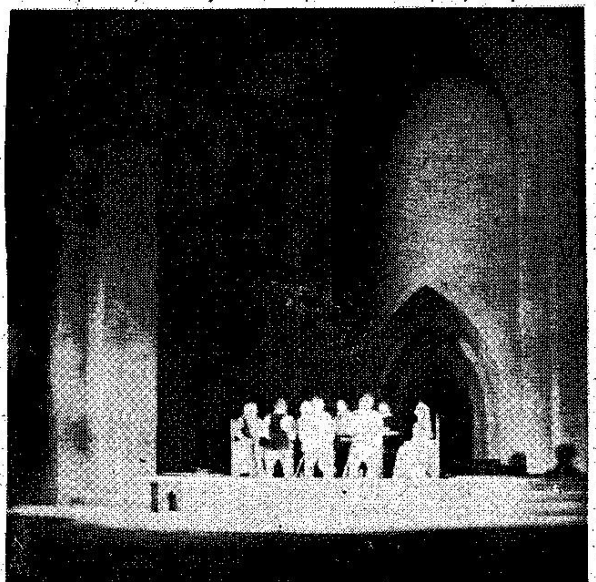
και ψάχνοντας να βρει την αίτια της άναβολής του, και που τό μεγαλύτερο βάρος δεν τό ρίχνει παρά μόνον στην κτηνώδη λήθη που συνηλώνεται με τά σημερινά αυτά λόγια :

— «ό,τι κι’ άν είναι, πώς έγώ άκόμη ζώ δεν ξέρω να λέγω έός τό έκομνα» έ ν ω κ ι’ α ι η τ ι α ν έ ν ω κ α ι δ ο ν α μ η κ α ι θ έ λ η σ η και μέ σο να τό κά μω!».

Τά λόγια αυτά — πράξη 4η, σκηνή 4η — δεν τά προσέχουν όσο πρέπει οι κριτικοί του “Αμλετ. Κι’ όμως τά λόγια αυτά είναι ή πιστοποίηση της πραγματικότητας. Δικαιώνοντας μέσα απ’ όλα τά χαρακτηριστικά και τά παριστάτικά της ζωής, που γνωρίζουμε, του ήρωά μας. “Ακριβώς, όπως είπαμε στην άρχή του σημερινού μας άρθρου, σε τέτοια τραγική αντίθεση ανέλαβε ο ποιητής τον ήρωά του: Να μην ένεργεί ένω έχει :

1ον) Αίτια, σοβαρότητα — πατήρα δολοφονημένο, μητέρα ντροπισμένη και τό κράτος του να κυβερνείται από έναν δολοφόνο, μέθυσο, άσελγο και καταχραστή του θρόνου.

2ον) Δύναμη τέτοια που σε κάθε στιγμή της ζωής του ν’ αντιμετώπιζει κατάματα τό θάνατο κι’ άκόμα δύναμη λογικού, φαντασίας, δικαιοσύνης, που τον βοηθάει να «εξάγει καρδίας και νεφρούς ανθρώπων», ν’ αποκάλυπτει τις πιο μυστικές προθέσεις τους, να προμαντεύει τά μέλλοντα.

Μοιάζει το κ. Κ. Πλακωτήρ για τον “Μάγιστρο” του Σαίξπηρ, όπως θ’ άνεβαίνει την έρχόμενη έρεβώδα από τον θίασο της κ. Μαρίας Κοτσούλη.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 11)

"ΑΜΛΕΤ"

ΝΟΗΜΑ - ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ - ΕΚΤΕΛΕΣΗ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 8)

να και να συλλαμβάνει την ουσία όλων των πραγμάτων.

3ον) Θέλει να πει, που δε συλλαμβάνει να εκτελεί παρ' όλα τα εξωτερικά εμπόδια και τις αντιστάσεις. Να ακολουθεί το φάντασμα μέσα από τις απόκριμες επάλξεις του φρουρίου, να αιπάγναι, με το σπαθί στο χέρι, τους φίλους του, που πάνε να τον εμποδίσουν, να σκοτώσει τον Πολώνιο που κρυφάκουγε, να χυμώσει πολεμώντας μόνος του στο πειραστικό κοράβι, να ρχίνεται μέσα στον τάφο της Οφελίας και να πιάνεται με το Λαέρτη, αδιαμαρτύρητος από τους μεγαλόστομους θρήνου του, αδιάκοπα ν' αντιμετωπίζει προκλητικά και ύβριστικά το δολοφόνο βασιλιά, να μη χασημερόσει διόλου στέλλοντας στο θάνατο τους δυο του συντρόφους και τ' άλλος, σαν κορώμια της ακατάβλητης θέλησής του, για να εκδικηθεί τον κακούργο δολοφόνο του πατέρα του, να σηκώνεται, μ' όλη τη θανατερή πληγή που χυθεί στα στήθεα, για να τον μοχαίρωσει και να τον ποτίσει ακόμα με το φαρμάκι που είχε εκείνος ετοιμάσει γι' αυτόν.

Και 4ον) Μέσα, που μπορούν να τον φέρουν στην πετυχημένη έκβαση της πράξης χωρίς κανένα κήδυνο. Συλλογισθείτε πόσο εξαιρετικά άγαπητός είναι μέσα στο λαό του, ή κατ' αυτό λατρεία του κι' ακόμα το μίσος που τρέφει ο λαός αυτός για τον καταραστή του θρόνου, που αρκούσε ένα νεύμα του Αμλέτου — όπως συνέβηκε με το Λαέρτη — για να κινήσει εναντίον του.

Κι' όμως μ' όλα αυτά τα μέσα, μ' όλα τα χαρίσματα, μ' όλες τις δυνάμεις αυτές, ο ήρωας αυτός, που η πλούσιότητά του και θαυμαστή φύση φώτισε με νέα αγγίλη την λούθη έθνικα του ανθρώπου, το έθνος αυτό της Δανίας, ο τέλειος άντρας, αδυνατεί να εκτελέσει το χρέος της ζωής του. Να εκτελέσει μια πράξη, που ο κοινότερος των ανθρώπων θα μπορούσε να την εκτελέσει! Και αδυνατεί, γιατί — όπως είπαμε στο πρώτο μας άρθρο — έχει «πά χόσει την πρωτόγονη και ανεπίγλυστη πίστη που μας δίνεται όλωνών χάρισμα από τη φύση — την πίστη ότι η ανθρώπινη ζωή έχει σκοπό και νόημα». "Όποιος δεν πιστεύει δεν ενεργεί. «Η ενέργεια — μας λέει ο Νίτσε — έχει ανάγκη των αντικαθρεφτισμών της πλάνης — να τί μας διδάσκει ο Αμλετ. Δεν είναι πιά η εύκολη σοφία του Χάνς του Ονειροπόλου, που από την πολλή σκέψη και από περιπέσεις πιθανότητας δεν κατορθώνει να ενεργήσει. "Όχι! Δεν είναι η σκέψη! Είναι η άλλη γνώση, η

δραματισμός της φρικτής αλήθειας που εξαφανίζει κάθε παράρρηση, κάθε άφορμη δράσης στον Αμλέτο, καθώς και στον διουσιακό άνθρωπο». Και η άρχη του φρικτού αυτού δραματισμού για τον Αμλετ ήταν το έγκλημα της μάνας του που παντρεύτηκε σε δυο μήνες κι' άλλος από το θάνατο του πατέρα του, τον δολοφόνο αδελφό της, Μπρόξ στο έγκλημα αυτό — που το άνοιξε την ύβριση εκείνη ανάμεσα στην πραγματικότητα του ευγενικού του πνεύματος και της άγνης του καρδιάς και της καθημερινής πραγματικότητας της ποτισμένης από έγκλημα, ψευτιά, υποκρισία και φαυλότητα — έχασε την πίστη του, πλημμύρισε από άβυσσά, από ασκητική διάθεση, από βαθειά μελαγχολία. Στη στιγμή αυτή, που μόνο το θάνατο ζητούσε για λυτρώσι, η τραγική του μοίρα έρχεται να του ενοποθεσει τη βαρειά έντολη να δράσει και να δράσει μέσα σ' έναν κόσμο που τίποτα δεν μπορεί κανείς να μεταβάλει. Να η τραγωδία! Και στο σημείο αυτό άρχίζει η σύγκρουση. Αγεφώρατες αντιθέσεις ανάμεσα της παράλυσης που άδραξε σφιχτά όλες του τις πρωτινές Ικανότητες — από τη διαπίστωση το τί είναι η ζωή και το τί άσχηματα άποτέλεσμα θύχει η πράξη του μέσα στον εξεσθραμένο αυτόν κόσμο — και της συνείδησης του καθήκοντός του άπέναντι του πατέρα του, της μητέρας του και του έαυτού του.

Κι' ακόμα όλα τα θαυμαστά δώρα της ύπαρξής του — το πνεύμα του, η φωντασία του, η εδαίσητη καρδιά του, η μοχητική του φύση — άντι να τον βοηθήσει για να βγει από το άδιέξοδο, όλο και τον περιπλέκουν μέσα στο λαβύρινθο. Και ο πάνανγνος αυτός ήρωας που δεν τόλμησε να επιχειρήσει μια και μόνον πράξη φύου, να γίνει ο φοητός ή η άφαομή του θανάτου έφτά ύπάρξων και να πέσει κι' αυτός στο τέλος νεκοός για να μας άποκαλύψει, για άλλη μια φορά, πώς στη σκληρή τούτη ζωή είναι έγκλημα η γνώση, η συνείδηση, η δύναμη, η παθητική καρδιά! Να το σύμβολο! Το σύμβολο του τραγικού μυστηρίου της ζωής — όπως μας λέει ο Μπράντλεϋ — που είναι ουνφασμένο με την ανθρώπινη φύση. "Όπου, αυτό το μυστήριο μας

άγγίζει, όπου αναγκαζόμαστε να ασπασθούμε το βάσμα και το δέος της εσθήρης διάνοιας του ανθρώπου και των σκέψων του που πλανώνται μέσα στην αωιότητα και την ίδια στιγμή όταν αναγκαζόμαστε να τον δοξάμε άδύναμο μέσα στη μικρή σφαίρα της δράσης του και άνοχηρο από την ίδια τη θεικότητα της σκέψης του, θυμόμαστε τον Αμλετ. Και αυτός είναι ο λόγος που, στη μεγάλη ιδεολογική κίνηση που άρχισε προς το τέλος του 18ου αιώνα, η τραγωδία αυτή άπόκτησε μια μοναδική θέση ανάμεσα στα δράματα του Σαίξπηρ και παροβλήθηκε μόνον με τον «Φόουστ» του Γκαίτε. Κι' αυτό όχι γιατί ο «Αμλετ» είναι η πιο μεγάλη τραγωδία του Σαίξπηρ, ούτε το πιο πύλειο έργο της τέχνης του. Αλλά γιατί ο Αμλετ μάς γεννά άμέσως την αίσθηση της άπεραντώσους του ανθρώπινου πνεύματος και την αίσθηση της μοιραίας καταδίκης του, που όχι μόνον καθωρίζει την άπεραντώσνη εκείνη, αλλά και δείχνει ότι είναι γέννημά της».

"Από όσα έκθέσαμε, έτοι γενικά, αντιλαμβάνεται ο καθένας, ότι οι θεωρίες εκείνες, που το δράμα του Αμλέτου το βλέπουν μόνον στην ύπαρφοκή άκάπτευη της σκέψης του — που τον φέρνει στο να άρηθεί τη δράση από την περιπέσειά των πιθανοτήτων — δεν μπορούν πιά να σταθούν. Αν συνέβαινε ένα τέτοιο τότε ο «Αμλετ» θα ήταν μια πολύ περιωρισμένη μονογραφία της δραματικότητας των ανθρώπων που διαθέτουν ύπαρφοκή διάνοια ή θεωρητική φύση και όχι η τραγωδία του καθολικού άνθρου.

"Ο Σαίξπηρ — μας λέει ο Μπραντλεϋ — παρανοείται όταν ένα από τα μοντέρνα εκείνα πλάσματα, δηλαδή σαν ένα πνεύμα άφρωστημένο από νοσηρή σκέψη, χωρίς Ικανότητα για δράση. Δεν είναι παρά μια εφρακή έσοτροπία της τύχης ότι ο άνδρας αυτός θα γινότανε ένα ελβος σύμβολο της σκεπτικιστικής άδράνειας, αυτός ο άνδρας που έχει πυρτίδια μέσα σε κάθε του νεύρο κι' όλη τη δυναμταία της μεγαλοφυίας στη φύση του».

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ]

ΠΕΛΟΣ ΚΑΤΣΕΛΗΣ